

Activitatea diplomatică a sociologului Dumitru Drăghicescu

Liliana Beu

lilianabeu@yahoo.com

Pentru mulți dintre contemporani numele lui Dumitru Drăghicescu este menționat doar când se face referire la lucrarea *Din psihologia poporului român* pentru care, deseori, a fost socotit a fi un deschizător de drumuri.

Este drept că, dincolo de ineditul investigației, încercarea de a surprinde ceea ce este definitoriu în alcătuirea ființei noastre naționale, a comportat numeroase reconsiderări dar, indiferent de poziționări, studiul rămâne și astăzi unul de referință pentru oricine încearcă să facă o incursiune asupra modului în care anumite condiții istorice și geografice au influențat structura sufletească a acestui neam¹.

Asocierea autorului doar cu această lucrare dovedește pe de-o parte faptul că, prin scrierile sale a abordat un domeniu inedit pentru cercetarea românească, iar pe de altă parte că, majoritatea studiilor scrise în limba franceză, nu au cunoscut o traducere nici la momentul apariției, nici mai târziu, când el se bucura de faimă la nivel european, ceea ce a făcut ca acestea să nu se impună și să nu-l impună în conștiința publică românească².

La fel de necunoscută rămâne și evoluția sa în plan diplomatic, unde informațiile sunt extrem de reduse, puținii autori care s-au aplecat asupra acestui aspect tratând subiectul în măsura în care el s-a subsumat politicii liberale a timpului, știut fiind că Dumitru Drăghicescu a fost unul dintre fruntașii Partidului Liberal cu merite însemnate în fundamentarea doctrine neolibérale.

Pornind de la acest ultim considerent, în materialul de față vom încerca să evidențiem câteva dintre contribuțiile mai puțin mediatizate ale sociologului Dumitru

¹ Onisifor Ghibu, *Pe baricadele vieții – anii mei de învățătură*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981, p.129-130. În această lucrare autobiografică autorul consemnează: „De fapt, cu un an mai târziu, la 1907, Drăghicescu a și publicat sub titlu „*Din psihologia poporului român*” o voluminoasă „Introducere” de 570 de pagini, în care a încercat să desprindă, pe baza istoriei, caracterele fundamentale ale sufletului poporului nostru. Lucrarea a fost aspru criticată din anumite părți, fapt care l-a descurajat pe autor. Critica însă – după părerea mea – a fost nedreaptă față de prima încercare făcută într-un domeniu ca acesta, de proporții aproape infinite. Oricât de riscante ar fi fost unele păreri ale autorului, nu se poate tăgădui că acesta făcuse un început vrednic de laudă, care ar fi trebuit continuat nu numai de către autor, ci și de alți cît mai mulți cercetători. A trecut, iată, de la apariția acestei „Introduceri” peste o jumătate de veac și nimeni nu s-a mai încumetat să reia inițiativa modestului ostenitor, pe nedreptul hulit D. Drăghicescu.”

² Tot ceea ce s-a scris despre Dumitru Drăghicescu se datorează aproape exclusiv preocupării neobosite a domnului Virgiliu Constantinescu-Găliceni care, cu multă strădanie și competență, a redat atât în lucrarea *Sistemul sociologic al lui Dumitru Drăghicescu* Editura Academiei R.S.R., București, 1976 cât și în prefețele la lucrările *Ontologia umană*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987 și *Idealul creator. Eșeu psiho-sociologic asupra evoluției sociale*, Editura Albatros, București, 2005, aspecte interesante despre activitatea și opera lui Dumitru Drăghicescu. De asemenea, ample referiri pentru subiectul acestei teme face domnul Constantinescu-Găliceni și în studiul introductiv la culegerea de texte *Marea Unire a românilor cu românii: 1918. Banatul și Transilvania; Bucovina și Basarabia*, Editura Albatros, București, 2001.

Drăghicescu pe tărâm diplomatic din perioada în care Partidul Național Liberal s-a aflat la putere³. Și, întrucât, așa cum vom vedea, premisele trebuie căutate încă din perioada studiilor universitare, este necesară o scurtă trecere în revistă a câtorva date biografice ale autorului.

Dumitru Drăghicescu s-a născut la 4 mai 1875 la Zăvoieni, județul Vâlcea. După absolvirea școlii în satul natal, urmează cursurile Liceului Carol I din Craiova până în anul 1896 când pleacă la București să-și continue studiile la Facultatea de Drept. Aici, dând curs unor înclinații dobândite încă din timpul liceului, frecventează și cursurile Facultății de Filosofie.

Prezența la această catedră a unor profesori remarcabili precum C. Dimitrescu-Iași, Constantin Rădulescu-Motru, Titu Maiorescu avea să-l fascineze într-atât încât preconizatele cursuri de drept au cedat curând locul celor de filosofie. Meritul acestei decizii l-a avut – așa cum el însuși afirma – personalitatea de excepție a profesorului Maiorescu, elocința și erudiția acestuia: *„Era în talentul oratoric al lui Maiorescu ceva unic. Nu era talen, ci artă desăvârșită în cel mai nobil sens al cuvântului. Gest, intonație, limpezime, pricepere, dicțiuni melodioasă și accentuată, erau o încântare a auzului, a ochiului și a minții. Absolut stăpân pe sine însuși, stăpânea cu desăvârșire ideile și cuvintele care veneau alese, expresive, adecvate cu gândirea. N-am mai găsit ceva aproximativ decât la Delavrancea. În viața mea n-am mai întâlnit artă în felul acesta la noi, decât în generația mea la prietenii: Titulescu și Micescu. În Franța numai cursurile lui Bergson, Boutroux și Durkheim au putut să-mi redea emoțiile și entuziasmul lecțiilor lui Titu Maiorescu”*.⁴

Și astfel, impresionat și avid să pătrundă tainele filosofiei, între Codul Civil și Schopenhauer, așa cum îi era prezentat de Maiorescu, tânărul Drăghicescu nu a mai ezitat. Mai mult, această fascinație juvenilă se va transforma în timpul primilor ani de studenție într-o permanentă provocare de idei la adresa marelui profesor.

Perioada va constitui un prilej propice și pentru debutul în direcția a ceea ce avea să fie o constantă a preocupărilor sale în domeniul social, anume grija pentru țărănimea din rândurile căreia se ridicase. Astfel, încă din 1898, înființează un cerc de studii și acțiune socială numit *„România rurală”* și o publicație cu același nume care, pe parcursul a 50 de numere, va milita intens pentru drepturile acestei clase.

După susținerea tezei de licență în 1901, Dumitru Drăghicescu pleacă la Paris unde studiază filosofia la *„Collège de France”* iar apoi la *„École des Hautes Études Morales et Sociales”* cu Henry Bergson, Émile Boutroux, Émile Durkheim și Gabriel de Trade, unii dintre cei mai străluciți profesori de la Sorbona. Aici, deși mediul universitar din capitala Franței era în măsură să satisfacă neliniștile filozofice ale tânărului student prin competența unor de personalități de mare probitate intelectuală, acomodarea cu atmosfera pariziană avea să constituie însă un adevărat obstacol. Într-o scrisoare pe care o trimite fraților săi în primele luni petrecute la Paris, el expune atât direcțiile în care înțelegea să-și canalizeze eforturile, cât și inconvenientele pe care era

³ Amănunte despre această temă se regăsesc în studiul domnului Vasile N. Vețeleanu *Activitatea politică și diplomatică a lui Dumitru Drăghicescu* în *Caiete de Studii, Referate și Dezbateri*, nr. 7, mai 1975, p.68, editat de Universitatea din București, Facultatea de Filozofie și Cercul de Filozofie cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui Dumitru Drăghicescu.

⁴ Dumitru Drăghicescu, *Titu Maiorescu. 100 de ani de la naștere*, București, 1940, p. 9-10.

nevoit să le întâmpine departe de cei dragi. Menționează că știe cât de costisitoare era pentru ei întreținerea lui la Paris și că n-ar vrea să-i dezamăgească, motiv pentru care se va strădui din răputeri să le confirme încrederea: „...și-apoi am promis mult de tot și vreau să-mi țin promisiunea, ași vrea, am zis, ca toată lumea să vă pismuiască, să fie geloasă că aveți un frate cu care să vă puteți fâli în lume, unde și ori către cine”⁵.

Impedimentul cel mai mare în calea îndeplinirii acestei promisiuni socotea că îl constituie nu exigențele impuse de mediul universitar, ci incapacitatea sa în a se adapta la aglomerația, căldura și aerul nesănătos din marea metropolă: „Este orașul prea mare, este lume prea multă, închipuiți-vă un bălcu Râureni care ar ține tot anul ca în ziua de Sf. Mărie, apoi tot-dauna prea gălăgie și aer necurat și fum și praf.”⁶ Dacă situația financiară i-ar permite, le mărturisește că n-ar ezita să părăsească Parisul atât de aglomerat pentru a merge într-un sătuc liniștit din Germania și a învăța germana, căci: „...îmi trebuie neapărat să știu bine nemțește căci alt-fel n’ași putea să-mi fac studiile mele așa cum doresc eu”.⁷

Dar cum orice început este greu, era firesc ca, după un timp, aceste inconveniente să fie depășite și interesul pentru studiu să estompeze toate neajunsurile.⁸ Un sprijin necontestat a venit mai cu seamă din partea studenților români aflați la studii și care periodic se întâlneau în Cartierul Latin, la Café Voltaire. Încurajat de prezența acestora, în scurtă vreme Dumitru Drăghicescu a devenit un obișnuit al locului, mai cu seamă că doi dintre cei care frecventau cu regularitate clubul, Toma Dragu și Radu Mandrea, erau vâlceni. Prin intermediul lor face cunoștință cu alți studenți români precum I.G. Duca, Alexandru Suciu și Nicolae Titulescu, alături de care participă la numeroase conferințe având ca temă unitatea tuturor românilor din cadrul monarhiei austro-ungare și pune bazele, împreună cu studenții sârbi și bulgari, unei asociației studențești, „Union des pays danubiens”.

Despre culisele fondării acestei asociații Dumitru Drăghicescu nota peste timp: „Intuiții tinerești, anticipative, ne-au sugerat o strânsă apropiere între studenții români și colegii noștri sârbi și bulgari de la Paris. Ideea, poate din cauza specialității studiilor mele, s-a precizat mai întâi în mintea mea. Am comunicat-o lui Toma Dragu, apoi studenților Titulescu, Suciu și I. G. Duca. Duca, Titulescu și alți câțiva au primit-o cu multă simpatie și înțelegere. Nu tot astfel a fost cazul cu alți studenți, printre care Micescu, care ne-a combătut. Ne întâlneam cu colegi sârbi și bulgari la Café Voltaire. Am organizat întâlniri regulate. La aceste întâlniri discutam, se țineau conferințe informative, cu subiect politic, economic, social. Cel mai strălucit conferențiar era, firește, Titulescu. Duca, trecându-și doctoratul, ne-a părăsit, plecând la București. Din

⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.) fond Dumitru Drăghicescu, dosar 1, f. 8.

⁶ Ibidem, f. 9.

⁷ Ibidem, f. 9-10.

⁸ După trei ani petrecuți la Sorbona, în vederea pregătirii doctoratului, urmează în perioada 1903-1904, timp de un semestru cursurile Universității din Berlin, pentru ca, la 17 mai 1904, să-și susțină teza de doctorat cu titlul *Du rôle de l'individu dans le déterminisme sociale* sub conducerea lui Emile Durkheim. Între timp devine, în 1902, membru al Societății de sociologie din Paris și publică, un an mai târziu, la editura Grande Franco de aici lucrarea *Le problème du déterminisme social. Déterminisme biologique. Déterminisme social* care s-a bucurat de o foarte bună apreciere în presa de specialitate. Cf. Dumitru Drăghicescu, *Memorii de titluri și lucrări științifice prezentate pentru obținerea catedrei de sociologie, etică și estetică la Universitatea din București*, București, 1910.

aceste întâlniri a rezultat alcătuirea unei asociații studențești: *Union des pays danubiens*, cu scopul liberării noastre solidare. Statutul asociației a fost redactat de Titulescu. Și cum, printre noi, tot el era cel mai cu dare de mână, deși nici el nu era bogat, am tipărit acest statut cu banii lui...”⁹

Desigur că, aceste premize modeste nu sunt în măsură a anticipa rolul pe care Dumitru Drăghicescu avea să-l joace mai târziu în sprijinul cauzei naționale, dar ele sunt de natură a sublinia sfera preocupărilor tânărului vâlcean în spiritul unei întregi generații care-și făcuse din realizarea idealului național cel mai scump vis al tinereții. Războaiele balcanice, dar mai ales declanșarea primului război mondial, aveau să constituie ocazia materializării tuturor acestor proiecte și momentul în care tinerii de altădată vor deveni protagoniști ai evenimentelor cu repercusiune directă în istoria noastră națională.

Un astfel de prilej crucial pentru evoluția viitoare a țării a fost vara anului 1917 când, intrată prea târziu în război, după doi ani de neutralitate, și ieșită prea repede, România se vedea pusă în situația de a fi izolată, iar promisiunile privind reîntregirea granițelor să ne fie puse sub semnul întrebării. În aceste împrejurări dificile se impunea mobilizarea tuturor forțelor pentru a se face cunoscută drama pe care România era nevoită s-o îndure din cauza nerespectării angajamentelor Aliaților și izbucnirii revoluției în Rusia, precum și efortul extraordinar făcut de populația civilă pentru depășirea situației. În popularizarea acestor idei, un rol important l-au avut românii aflați în străinătate, în principalele capitale europene și, în mod deosebit, cei de la Paris.

Sesizând că necunoașterea realităților din țară poate favoriza formarea unei opinii greșite privind drepturile și revendicările românești, la sugestia lui I. G. Duca, primul ministru Ionel Brătianu a admis trimiterea la Paris a unei delegații formată din 12 profesori universitari cu misiunea de a se folosi de orice mijloace și relații pentru a contracara propaganda antiromânească.¹⁰

Urmărind același scop și ținând cont de legăturile personale pe care le avea cu oameni de cultură și politicieni francezi, tot la insistențele lui I.G. Duca, Brătianu acceptă ca și Dumitru Drăghicescu să fie trimis la Paris.

Despre acest episod el avea să consemneze peste ani: *„Pe la finele lunii iulie 1917, la stăruințele mult regretatului I.G. Duca, am fost trimis de către Ionel Brătianu la Paris să mărturisesc acolo - în cercurile în care trăisem 15 ani în timpul studiilor și ulterior mergeam pentru cercetări sociologice și filosofice – împrejurările tragice în*

⁹ *Pro și contra Titulescu* volum îngrijit de George Potra, Editura Enciclopedică, București, 2002, p 201-202. Informația este redată în aproximativ aceiași termeni și într-un manuscris aflat în A.N.I.C., fondul Dumitru Drăghicescu, dosar 4, f.147-150. Am optat pentru cea dintâi versiune întrucât aici se insistă mai mult asupra momentului înființării asociației, în timp ce în arhive materialul pune accentul pe împrejurările în care i-a cunoscut pe viitorii doi prieteni, I.G. Duca și N. Titulescu.

¹⁰ Se pare că inițiativa acestei delegații a aparținut Asociației profesorilor universitari din România, constituită la 28 aprilie 1917, care a propus premierului constituirea Misiunii Universitare Române pentru propagandă în Occident formată dintr-un număr de 10 profesori. La 6 august 1917, I. G. Duca, din partea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, sub pretextul studierii învățământului superior din Franța în vederea unei reforme a învățământului din România, delegă această misiune în mod oficial acordându-i și subvențiile necesare (2000 de lei pentru fiecare profesor). Cf. *** *Scrisori către Iorga*, vol. IV, (1916-1918), p. 136, *Apud*, Ioana Ursu, Dumitru Preda, *Biografia unei conștiințe – Ioan Ursu*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987, p. 176-178.

care se găsea țara – din cauza revoluției ruse – să arăt suferințele și lipsurile cu care luptam, sacrificiul ce făcusem și făceam în Moldova și să susțin drepturile noastre naționale”¹¹.

Revenind asupra condițiilor în care a trebuit să-și îndeplinească această importantă misiune, trebuie să precizăm că în vara anului 1917, din pricina operațiunilor militare, itinerarul lui Dumitru Drăghicescu spre Paris a presupus un ocol prin Petrograd și Londra.

Contactul personal cu haosul care pusese stăpânire pe acest vast imperiu avea să-l edifice definitiv asupra pericolului pe care-l reprezenta pentru țara noastră apropierea de acest „aliat”. Ajuns în cele din urmă la Londra, prin intermediul Legației române de acolo, conduse de N. Mișu, ia legătura cu liderii mișcării de eliberare cehe care-i vor înlesni mai apoi o întâlnire cu Eduard Beneș la Paris. Aici, bucurându-se de înțelegerea și sprijinul cunoscutului om politic, va intra în contact cu cercurile de emigranți polonezi și iugoslavi constatând cu surprindere că, spre deosebire de aceștia, românii aflați la Paris nu erau deloc organizați și nu acționau în mod unitar, vocea lor nefăcându-se nicidecum auzită în corul revendicărilor popoarelor din cadrul fostei monarhii.

Pornind de la acest considerent, improvizează în grabă, un comitet compus: „din modești meseriași transilvăneni, pe care-i cunoștea Vuia: pantofari, croitori, cojocari sau cofetari” – numit *Comitetul transilvănean* sub conducerea lui Traian Vuia (comitet care începând cu 30 aprilie 1918 va fi recunoscut sub denumirea de *Comitetul Național al Românilor din Transilvania și Bucovina*) a cărui sarcină era „să continuăm lupta pentru eliberarea noastră cu concursul și participarea fraților români”¹².

În cadrul *Comitetului transilvănean* s-a decis și editarea unei reviste, „*La Transylvanie*”, prin care urma să se facă cunoscută opiniei publice europene situația din țară și justețea revendicărilor românești. Tot în paginile acestei reviste au fost publicate statutul comitetului și direcțiile în care urma a se acționa pentru o mediatizare intensă a subiectului.

Ținându-se cont de toate aceste demersuri și de simpatia de care se bucura Drăghicescu la Paris, atunci când legația română de aici reușit să obțină aprobarea lui Ionel Brătianu pentru înființarea unui birou de presă care să poată oferi străinătății informații corecte și care să coordoneze editarea unor materiale și studii despre provinciile românești, între cei trei membri desemnați ai acestui birou, alături de geograful francez Emmanoil Martonne și poeta Elena Văcărescu, figura și numele lui Dumitru Drăghicescu, ca o recunoaștere a inițiativelor sale în sprijinul cauzei naționale¹³.

Toată această campanie de apărare a drepturilor naționale se impunea cu atât mai mult cu cât, așa cum sublinia și Dumitru Drăghicescu peste ani, în condițiile încheierii

¹¹ Dumitru Drăghicescu, *Un episod din lupta noastră națională din războiul trecut*, în *Pământ românesc*, anul II, nr. 17, 1944, p. 17.

¹² Ibidem, p.

¹³ Cf. Virgiliu Constantinescu-Găliceni în studiul introductiv la culegerea de texte ale lui Dumitru Drăghicescu *Marea unire a românilor cu românii: 1918. Banatul și Transilvania; Bucovina și Basarabia*, Editura Albatros, București, 2001, p. XLVI, apud Miron Constantinescu, Ștefan Pascu, *Desăvârșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu România – 1 decembrie 1918*, Editura Academiei RSR, București, 1968, p. 172-173.

păcii de la Bresk-Litowsk, a eșecului armatelor aliate pe frontul francez, la Paris începuse să găsească un tot mai larg ecou propaganda susținută de unele cercuri maghiare în frunte cu contele Fels potrivit căreia destrămarea monarhiei austro-ungare ar presupune o balcanizare a Europei Centrale.

Conștient că o astfel de mediatizare era în măsură să submineze toate eforturile pe care reușise să le coaguleze în jurul acestui Comitet, dar având în vedere că efectele ei aveau să fie resimțite și de celelalte națiuni oprimate, ca o măsură de a contracara aceste planuri, Dumitru Drăghicescu a propus organizarea la Roma, în 18 aprilie 1918, a unui Congres al naționalităților din cuprinsul monarhiei în cadrul căruia fiecare dintre popoare să-și facă publice revendicările naționale.

Mai mult, pentru a da importanță acestui for, el a reușit, cu ajutorul lui Edward Beneș și al vechilor legături personale pe care le avea în mediul universitar, să obțină sprijinul unor personalități franceze precum Franklin Bouillon, Albert Thomas, Marcel Sembat care au participat efectiv la lucrările congresului.

De altfel, meritul de a fi catalizat toate forțele în jurul acestei idei i-a fost recunoscut chiar de către Edward Beneș cu prilejul călătoriei spre Roma când, în vagonul de dormit, politicianul ceh a mărturisit tuturor personalităților prezente că ideea manifestării aparținuse în totalitate lui Dumitru Drăghicescu¹⁴.

Importanța congresului, dincolo de faptul că a constituit o manifestare a solidarității națiunilor oprimate din monarhie, a constat mai ales în aceea că, derulându-se în paralel cu un moment critic al războiului (ruperea frontului franco-englez la Marna), a contribuit la o schimbare radicală a atitudinii cercurilor politice franceze.

Dacă până atunci Georges Clemenceau manifestase o reticență vizibilă în privința revendicărilor românești, după congres, într-o ședință solemnă, a primit în audiență pe reprezentanții celor trei comitete și chiar s-a arătat dornic să găzduiască un nou Congres al națiunilor oprimate la Paris. *Comitetul transilvănean* a fost reprezentat la această întâlnire de Dumitru Drăghicescu, dr. Nicolae Lupu și Traian Vuia. Acesta, considera Dumitru Drăghicescu că a fost momentul hotărâtor al luptei lor și că atunci soarta drepturilor noastre fusese decisă: „...Și când a venit Take Ionescu cu pesimismul și frica lui că nu vom fi chemați la masa verde, cauza drepturilor noastre era deja câștigată”.¹⁵

Însă activitatea sa în sprijinul cauzei naționale nu s-a oprit aici. În sensul aceluiași demersuri, pentru a fi mai convingător, Dumitru Drăghicescu scrie și publică în limba franceză mai multe broșuri cu caracter național: „*Basarabia și dreptul popoarelor. Escurs istoric, geografic, etnografic și statistic*”, „*Problemele națiunilor din Austro-Ungaria. Românii*”, „*Lupta socială și politică din Transilvania*”.

În plus, alături de Traian Vuia, toată vara anului 1918 colindă lagărele din Franța pentru a recruta prizonieri spre a fi trimiși apoi ca soldați în legiunea ce urma să se constituie cu sprijinul autorităților franceze¹⁶. De asemenea, are numeroase întâlniri cu

¹⁴ Dumitru Drăghicescu, *Art. cit.*, p. 17-18.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *** 1918 la Români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe 1916-1918, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 1174. Aici se arată într-o notă a ministrului de Externe al Franței, Direcția afacerilor politice și comerciale că: „...Sub auspiciile senatorului Drăghicescu și ale transilvănenilor care s-au stabilit în țara noastră, s-a format un prim grup de voluntari,

diferite personalități politice și participă la lucrările *Comité National d'Etudes* menit să studieze soluții privind problemele teritoriale legate de lichidarea Austro-Ungariei. Aici întâlnește pe unii din profesorii săi de la Sorbona de al căror sprijin se bucură pe tot parcursul lucrărilor.

Tot acum răspunde invitației Partidului Radical Socialist din Franța de a fi prezent la o reuniune a națiunilor subjugate din Imperiul Austro-Ungar, prilej cu care, în intervențiile sale, aduce numeroase argumente istorice privind situația românilor din monarhie. Expunerile prezentate în aceste dezbateri vor fi folosite apoi ca bază pentru orientarea politicii franceze la viitoarea conferință de pace.

Această mediatizare intensă a continuat până spre toamnă când au venit la Paris Take Ionescu și Octavian Goga. În acest moment, pentru a se evita apariția unor dimensiuni în tabăra română care purta pe umeri întreaga povară a susținerii revendicărilor naționale, în Adunarea generală a tuturor românilor din 3 octombrie 1918, s-a hotărât încetarea activității *Comitetului transilvănean* (*Comitetul Național al românilor din Transilvania și Bucovina* cum se numea din aprilie 1918) și apariția revistei „*La Transylvanie*”, rolul acestora urmând să-l preia *Consiliul Național al Unității Române* și noua revistă „*La Roumanie*”. Aceasta întrucât - așa cum mărturisea chiar Dumitru Drăghicescu - „*Găseam că Goga și Take Ionescu au mai multă autoritate și sunt mai calificați decât mine și Vuia, și, împotriva părerii acestuia, au consimțit să cedăm locul Comitetului Național Român*”.¹⁷

Lua astfel sfârșit o perioadă însemnată din lupta românilor pentru realizarea unității naționale despre care, la peste un sfert de veac de la evenimente, el nota cu nostalgie că reprezintă: „*un episod a cărui importanță este inversă cu intenția ce i s-a acordat*”.¹⁸

Referindu-se la acest episod și la activitatea diverșilor emisari trimiși să ne susțină revendicările, dar care nu s-au achitat în mod onorabil de misiunea încredințată, I. G. Duca mărturisea în însemnările sale că Dumitru Drăghicescu „*...deși nu făcuse parte din delegație, s-a folosit de toate relațiile pe care le avea în capitala Franței unde, cu ani în urmă, obținuse un strălucit doctorat în sociologie, pentru a face cunoscută dreptatea cauzei noastre naționale, astfel că, singur a făcut mai multă propagandă decât cei 12 profesori universitari laolaltă. Într-adevăr, cu tenacitatea sa de țaran oltean, Drăghicescu a alergat din redacție în redacție, a luat contact cu Benes și cu refugiații cehi și a adus reale servicii cauzei noastre naționale*”.¹⁹

Odată războiul terminat, după încheierea Conferinței de la Paris și înfăptuirea României Mari a urmat o întreagă perioadă de consolidare a statului național unitar în care un rol important l-a avut Partidul Național Liberal în rândurile căruia a activat ca deputat și apoi senator și Dumitru Drăghicescu. Scrierile sale privind doctrina liberală, precum și punctele de vedere vizând evoluția scenei politice exprimate deseori de la

recrutați din rândurile prizonierilor români din armata austro-ungară care se aflau în Franța. A fost emis un decret prin care se constituie în Franța o legiune română....”

¹⁷ Dumitru Drăghicescu, *Art. cit.*, p. 18.

¹⁸ *Ibidem*, p. 3.

¹⁹ I. G. Duca *Memorii*, ediție și indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, vol. III, București, 1994, p. 179.

tribuna Parlamentului, l-au impus ca fiind unul dintre membrii marcanți ai acestei formațiuni²⁰.

O reluare a contactului cu mediul diplomatic avea să se producă mai târziu, fiind legată tot de o inițiativă a prietenului său, I. G. Duca. În timpul mandatului acestuia de ministru de externe a fost trecută din nou pe ordinea de zi problema relucrării raporturilor cu Uniunea Sovietică.

Demersuri în acest sens mai fuseseră făcute atât în cadrul conferințelor de la Genova și Varșovia, cât mai ales în cadrul celei de la Lausanne unde, chiar prin intermediul lui I. G. Duca, se inițiaseră negocieri având ca punct de plecare recunoașterea de către puterea sovietică a Basarabiei.

Prin urmare, când în toamna lui 1923 Rusia Sovietică a solicitat reluarea discuțiilor pentru normalizarea raporturilor, condiția pusă de guvernul liberal a fost ca aceasta să se facă pe baza celor discutate la Lausanne: „*Am mers la Viena, tocmai, oricare ar fi declarațiunile făcute de soviete în ajunul conferinței, ca să facem noi dovada, dovada evidentă, dovada în fața Europei întregite, că dacă nu se pot restabili, pentru moment, raporturile cu Rusia sovietică, vina nu este a noastră, care am făcut tot ceea ce este omeneste posibil pentru a ajunge la acest rezultat*” – explica ministrul de externe.²¹

După ce se vehiculase ideea organizării unei noi conferințe mai întâi la Salzburg, apoi la Odessa, sau Varșovia, în cele din urmă s-a căzut de acord de către ambele părți ca aceasta să se țină la Viena.

În consecință, conferința și-a deschis lucrările la 24 martie 1924, la Viena. Delegația română a fost compusă din ministrul plenipotențiar Constantin Langa-Rășcanu în calitate de președinte, Dumitru Drăghicescu și Mircea Djuvara în calitate de delegați, Mihail Arion, secretar general și experții P. Cazacu, G. Pântea, D. Ciotori, și A. Crihan.

Contrar tuturor așteptărilor, după numai patru ședințe, conferința s-a închis fără a se ajunge la un acord. Discuțiile au intrat în impas deoarece delegația rusă venise la conferință cu intenția premeditată de a face din problema Basarabiei o problemă europeană²². Reprezentantul României a cerut însă ca, înainte de a fi negociate condițiile economice și politice care să stabilească natura raporturilor dintre cele două țări, să fie definite granițele. În acel moment însă, delegația sovietică a ridicat problema recunoașterii Basarabiei punând sub semnul întrebării drepturile României asupra acestei provincii și cerând organizarea unui plebiscit, ceea ce demonstra atitudinea ostilă premeditată a sovieticilor.

Prin urmare, deși membrii delegației din care făcea parte și Dumitru Drăghicescu doriseră ca în timpul lucrărilor acestei conferințe să se ajungă la detensionarea raporturilor între cele două țări, termenii în care delegația rusă înțelegea să pună

²⁰ Drăghicescu, Dumitru, *Evoluția Ideilor Liberale și Un apel către tineretul liberal, către tinerimea cultă și către socialiștii și lucrătorii din România Mare*, Imprimeriile Independența, București, 1921 și *Partide politice și clase sociale*, București, 1922.

²¹ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, (în continuare D.A.D.), nr. 108, din 24 iulie 1924, ședința din 19 iunie 1924, p. 3000.

²² Ministerul Afacerilor Externe al României, Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse, *Relațiile româno-sovietice. Documente*, vol. I (1917-1934), p. 225.

problema, constituiau, nici mai mult nici mai puțin, decât o înfirmare a drepturilor noastre naționale asupra acestei provincii istorice.

Refuzând o abordare a problemelor pe această bază, chiar dacă negocierile fuseseră întrerupte, delegația română își îndeplinise misiunea încredințată de Ionel Brătianu care, sceptic în privința rezultatelor, încă de la plecare convenise cu membrii delegației ca, în cazul în care se va pune problema plebiscitului, să stopeze orice alte discuții pentru că, altfel: „[...] ne-am contrazice față de aliații noștri, repunând astfel noi înșine în chestiune Basarabia, după ce ne-au recunoscut alipirea ei pe baza asigurărilor ce le-am dat asupra temeiniciei drepturilor noastre”.²³

Cât privește activitatea lui Dumitru Drăghicescu pe tărâm diplomatic, trebuie să constatăm că ea se leagă în continuare de încrederea și susținerea celui alt prieten din perioada anilor petrecuți în atmosfera cosmopolită a celui Paris de început de secol. Chiar dacă nu se regăseau de aceiași parte a baricadei politice, Nicolae Titulescu a văzut tot timpul în Dumitru Drăghicescu un extraordinar ambasador al intereselor României, un om cu o deschidere europeană care putea fi util țării sale, motiv pentru care în anul 1930, era chemat să facă parte din delegația României la Societatea Națiunilor.

A fost un prilej extraordinar pentru sociologul vâlcean de a se afla în incita marelui for chiar în sesiunea care avea să-l aleagă, pentru prima dată, drept președinte pe Nicolae Titulescu și o ocazie unică de a activa alături de cei mai importanți oameni politici ai momentului.

Dar episodul cel mai însemnat și care a contribuit în mod decisiv la conturarea lui Dumitru Drăghicescu ca unul dintre reprezentanții diplomației interbelice este cel în care a fost numit ministru plenipotențiar în Mexic, la 1 octombrie 1935. Era primul trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al statului român în această țară, deși acest lucru se dorise încă din 1931, când contactele româno-mexicane căpătaseră un plus de consistență odată cu intrarea Mexicului în Societatea Națiunilor.

Prin urmare, dând curs acestei numiri, Dumitru Drăghicescu s-a prezentat în capitala Mexicului la 18 decembrie 1935. Prin intermediul șefului serviciului de Protocol i-a fost stabilită drept zi de audiență la ministrul de Externe Ed. Hay, data de 23 decembrie 1935. În timpul acestei întâlniri cei doi au manifestat regretul că efectele crizei, resimțită la nivel mondial, au împiedicat stabilirea de contacte diplomatice mai dinainte între cele două țări. Întrucât ministrul Hay se întorsese de curând de la Paris unde fusese consul general a găsit împrejurarea extrem de potrivită pentru a sublinia admirația și simpatia pentru persoana, opera și activitatea lui Nicolae Titulescu, elogiind faima de care se bucura acesta în mediile diplomatice. De asemenea, el mărturisea cu acest prilej că avea numeroase și frumoase amintiri despre Alexandru Lahovari din perioada în care acesta fusese în misiune la Roma.

În continuare s-a convenit ca șeful diplomației să facă demersurile necesare pentru fixarea unei audiențe la președintele Republicii în vederea prezentării scrisorilor de acreditare. Cum activitatea politică și parlamentară, dar și preocupări de ordin politic

²³ Mușat, Mircea, Ardeleanu Ion, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I, (1918-1933), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 1036.

extern au făcut imposibilă o întâlnire cu președintele Lazaro Cardenas până la finele anului, audiența a fost fixată abia pentru data de 7 ianuarie 1936.

Având în vedere ineditul informației, să redăm prezentarea întâlnirii cu președintele Republicii Statelor Unite Mexicane așa cum a fost ea relatată chiar de Dumitru Drăghicescu într-un raport trimis în țară lui Nicolae Titulescu la 10 ianuarie 1936: „În acea zi, la ora 12,40, cu ceremonialul obicinuit am fost condus de la hotel la Palacio Nacional, într'un automobil blindat escortat de motocicliști înarmați cu sirene, de Șeful Protocolului unde am fost așteptat de E.S.Dl. Eduardo Hay, Ministrul de Externe și prezentat de Dsa întâi înalților demnitari militari ai Casei Președintelui iar pe urmă introdus la E.S. Dl. Președinte al republicii. Cum protocolul Ministerului de externe exclude obicinuitele discursuri, care sunt lăsate facultativ numai Ambasadorilor, am remis Președintelui Scrisorile Majestății Sale Regelui, cu o simplă frază de introducere. După aceasta E.S. Generalul Cárdenas m'a invitat să stau pe o canapea lângă sa și a urmat o foarte cordială convorbire, în care Ministrul de externe a fost interpretul, deoarece Dl. Președinte nu posedă limba franceză și a vorbit în limba spaniolă.

Am expus Excelenței Sale în câteva fraze scurte, ceea ce era substanța micului discurs pe care-l pregătisem și Dsa si-a exprimat recunoștința către M.S. Regele și simpatia Sa și a Guvernului și a Poporului pentru Majestatea Sa și pentru Națiunea Română, pentru a căror prosperitate face cele mai vii urări. Mi-a promis tot concursul Său și al Guvernului pentru a desvolta între România și Mexic cât mai multe raporturi de fraternitate, pe lângă cele existente, cum și legături spirituale, intelectuale și pe cât se va putea economice și comerciale. Și pentru că eu am subliniat analogia ce există între România și Mexic în privința mai multor probleme de ordin social și economic agrar, Președintele s'a interesat în special de problema agrară de la noi, și a stabilit ca atunci când va dispune de timp mă va ruga să-l prezint, într'o audiență specială, datele problemei, reforma și rezultatele ei în România.

Audiența terminată am fost recon dus la hotel de către Șeful Protocolului cu acelaș (automobil n.n.) apărat de garda motociclistă, înarmată cu sirene.”²⁴

În același raport autorul mai arăta faptul că, din primele informații pe care le avea de la Legația Franței (sub a cărei protecție se aflaseră până atunci), dar și din alte surse, s-ar afla în această țară câteva sute de români veniți mai ales din Vechiul Regat.

Prin urmare, pornind de la aceste considerente și luând în calcul natura misiunii sale, în toată perioada cât s-a aflat la Mexico, Dumitru Drăghicescu a acționat în mod constant pentru a crea punți de legătură între cele două state. Prin inițierea de contacte în rândul diplomaților acreditați acolo, prin conferințele ținute la diferite instituții, printr-o permanentă informare a ziarelor locale despre realitățile din România, el s-a manifestat într-adevăr ca un ambasador al țării sale reușind în acest timp să determine guvernul mexican să numească, în septembrie 1936, în persoana domnului Vicente Veloz Gonzalez, fostul șef al serviciului de Protocol al Președintelui, pe primul ministru plenipotențiar al Mexicului în România.²⁵

²⁴ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fondul Dumitru Drăghicescu, dosar 1, adresa 7629/10 februarie 1936, f. 2.

²⁵ *** *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. II (1911-1939), Editura Politică, București, 1971, p. 307.

Dincolo de acest aspect, ținând cont de evoluția vieții politice internaționale, merită amintită propaganda pe care a făcut-o Dumitru Drăghicescu în nenumărate rânduri la adresa Societății Națiunilor, subliniind importanța pe care aceasta trebuia s-o aibă în atmosfera politică tensionată determinată de ascensiunea Germaniei naziste și de tendința unor state de a nesocoti tratatele încheiate după război. Desigur, pledoaria sa viza și numeroasele dispute generate de existența în mediul politic din capitala Mexicului a unui curent de opinie potrivit căruia se impunea retragerea țării din Societatea Națiunilor și constituirea, cu ocazia proiectatei Conferinței de pace panamericane de la Buenos Aires, a unei structuri regionale care să le apere mai bine interesele.

Pronunțându-se în această direcție, diplomatul Drăghicescu, ca fost participant la lucrările marelui forum, dar fără a avea pretenția de a vorbi de pe poziția specialistului ci: „...din perspectiva propriilor mele principii, care sunt cele ale unei persoane particulare, admiratoare a Ligii Națiunilor, fără a avea pretenția de a oferi sfaturi sau indicații nimănui și fără altă justificare decât profunda simpatie pe care atât eu personal cât și poporul român o nutrim față de prietenii noștri din America Latină...”²⁶ a militat pentru constituirea, fie în cadrul Societății Națiunilor, fie în paralel cu aceasta, a unor structuri regionale menite să apere aceste interese într-un mod mai eficient, dar care să se subordoneze aceluiași principii.

În acest sens, el pune în lumină cazul țării sale care, deși era membră fondatoare a Societății Națiunilor și activa cu succes în cadrul acesteia, inițiasse și făcea parte și din alte două structuri regionale, precum Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, fără ca acest lucru să impună retragerea din Societatea Națiunilor.

În opinia lui Dumitru Drăghicescu, toate aceste lucruri și multe altele legate de condițiile istorice, politice, sociale și geografice făceau necesară realizarea unei Uniuni Panamericane ca o acțiune paralelă și complementară celei desfășurată la Geneva. Pentru mediatizarea acestui ideal, el publică în 1936 lucrarea „America și Liga Națiunilor”, lucrare prefată de ministrul Afacerilor Externe al Mexicului, José Angel Ceniceros.

În curând, treptata degradare a vieții politice internaționale a avut urmări și în rândul membrilor corpului diplomatic. Dorința de reorientare a politicii externe românești l-a determinat pe regele Carol al II-lea să îl înlocuiască, la 29 august 1936, pe Nicolae Titulescu de la conducerea Ministerului Afacerilor Externe. Cunoscându-se prietenia și comuniunea de idei care i-a caracterizat pe cei doi politicieni și, în condițiile unor dificultăți financiare reclamate la nivelul ministerului, Dumitru Drăghicescu a fost rechemat din misiune la 12 februarie 1937.

Ca semn de apreciere pentru implicarea în lărgirea raporturilor dintre cele două state, deși nu stătuse în post cel puțin trei ani, așa cum prevedea regulamentul, președintele Statelor Unite Mexicane i-a remis lui Dumitru Drăghicescu, la 1 octombrie 1937 prin intermediul Legației Regale a României, Ordinul „Vulturul Aztec” în grad de mare ofițer.²⁷

²⁶ Dumitru Drăghicescu, *America și Liga Națiunilor* în *Marea Unire a.....*, p. 324.

²⁷ *** *Reprezentanțele diplomatice.....*, p. 308.

Se încheia astfel ultima manifestare a sa în domeniul diplomației într-un moment în care la orizont începeau să se arate tot mai clar semnele unei noi ordini mondiale ce avea să fie instaurată nu prin instrumente politice și diplomatice, ci prin dreptul forței. Toată construcția europeană care se închegase în jurul Conferinței de la Paris, în pregătirea căreia Dumitru Drăghicescu avusese un rol însemnat prin propaganda pe care o făcuse în sprijinul cauzei românilor din provinciile aflate în afara granițelor naționale, începea acum să se dezintegreze sub presiunea amenințărilor și apelului la forță.

Summary

The work of the sociologist Dumitru Draghicescu from Vâlcea (1875-1945) is almost unknown, the only work that has received some publicity (and that in recent years because of a republishing) is “About the psychology of the Romanian people”, published in 1907.

Starting from the fact that Draghicescu Dumitru has worked since his youth in the National Liberal Party and was deputy and senator of this party, with significant contributions to the foundation of neoliberal doctrine, I found it necessary to do an overview of his demonstrations in the field of diplomacy.

Therefore, we have highlighted the contribution he made in Paris in support of the national cause, his participation in the Conference in Vienna on April 24, 1924 and as a member of the Romanian delegation together with Nicholas Titulescu to the session of the League of Nations in 1930. But what we consider to be the defining for Dumitru Draghicescu's consideration as a representative of the interwar Romanian diplomacy are almost two years as a Minister Plenipotentiary of Romania to Mexico (1935-1937).